

JSSN 1036—7064

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1988

ФЕВРАЛЬ

2№

БАСТЫРА ОРООНДОРДЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БИРИККИЛЕГЕР!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүги

1988 j.
февраль
2 №

АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ

БАЖАЛЫКТАР

Малчылардын кыш кичеемели	3
Бешжылдык: экинчи жыл	9
Областын ишкучиле жаткандарынын	
1988 жылга задачалары	13
Афганистанга амыр-энчү	19
Революциянын пропагандизи	25
Исторический учурлу бурылта	29

СОДЕРЖАНИЕ

Зимние заботы животноводов	3
Пятилетка: год второй	9
Задачи жителей области на 1988 год	13
Мир и свободу Афганистану	19
Пропагандист революции	25
Поворот исторического значения	29

МАЛЧЫЛАРДЫҢ КЫШ КИЧЕЕМЕЛИ

Туулу Алтайдын мал өскүрөөчилери, агропромышленный биригүүнүн ончо ишчилери беш жылдыктын экинчи жылында жакшы иштендилер. Малдан алган продукцияны государственного табыштырар жакылтаны область ажыра бүдүргөн. Сүттин планы — 107, эттин — 106, түктүн — 107 процентке бүткөн. Улу Октябрьдин 70-чи жылдыгына учурлаган мөрөйдө элбеделе, пландалганына үзеери 30,8 мун центнер сүт, 17,6 мун центнер эт, 1,05 мун центнер түк табыштырылды. Өткөн 1986 жылдагызына көрө, сүтти — 2,08 мун центнер, этти — 27,5 мун центнер, түкти — 317 центнер көп табыштырган. Продукциянын чындайы жаранганын темдектеер керек.

Майма райондо азыйдагы ла аайынча «Чуйское» ОПХ-нын уй саачылары жакшы иштендилер. Олор сүтти, 1986 жылдагызына көрө, 5 процентке көптөттилер. Чой райондо Ыныргыдагы совхоз сүт табыштырар жылдык планы — 113 процентке, Шебалин райондо Эжегандагы совхоз — 120 процентке, Ондой райондо «Искра» колхоз — 120 процентке, Карл Маркстын адыла адалган колхоз — 121 процентке, Көксуу-Оозы райондо Абайдагы совхоз — 125 процентке бүдүргөн.

Оныла коштой Майма райондо Карымдагы совхоз, Шебалин райондо Барагаштагы совхоз, Кан-Оозы райондо «Путь к коммунизму» колхоз государственного сүт табыштырар планы бүдүрбедилер.

Эт табыштырар планы Чойдогы, Жолодогы, Күпчегендеги совхозтор, Улаган райондо «Советский Алтай» колхоз бүдүрүп болбогон.

Малды кыштадары башталган баштапкы ла күндөрдөн ала колхозтордо ло совхозтордо малдын продуктивностын жабызатпазы учун мөрөй элбеген. Бу мөрөйдүн 1988 жылдын 1-кы январьга итоторын шүүп көрөлө, «Иштин магынын календарине» бичилгендердин тоозында:

Шебалин район — кыш башталганынан ала государственного сүт табыштырар жакылтаны 141 процентке бүдүргени учун;

Кош-Агаш район — общественный малды коротпой кичееп кыштадып турганы учун;

Улаган райондо Чолушмандагы совхозтын коллективи — общественный малды 99 процентке корулаганы учун;

Кош-Агаш райондо Калининнинг адыла адалган колхоз — малдын тоозын 99,6 процентке корулаганы учун;

Оңдой райондо XXIV партсъездтинг адыла адалган колхоз — кыштадып турган малды 99,4 процентке корулап алганы учун;

Көксуу-Оозы райондо Петр Суховтынг адыла адалган совхоз — кыш башталганынан ала сүт табыштырар jakылтаны 161 процентке бүдүргени, ол сүттинг 84 процентин баштапкы сортло табыштырганы учун;

Майма райондо Горно-Алтайский совхоз-техникумнынг Карасуудагы фермазынынг коллективи — мал кыштадарынан ала государственного сүт табыштырар jakылтаны 149 процентке бүдүргени, ол сүттинг 98 процентин баштапкы сортло табыштырганы учун;

Кан-Оозы райондо XXI партсъездтинг адыла адалган колхозтынг Озерной фермазынынг коллективи — малды кичееп кыштадып, продуктивностын jakызатпай турганы учун;

Улаган райондо Чолушмандагы совхозтынг баштапкы фермазынынг коллективи — малды 99 процентке кичееп корулаганы учун;

Оңдой райондо Ийиндеги совхозтынг Jодрадагы фермазынынг коллективи — малды кичееп кыштадып турганы учун;

Чой райондо Чойдогы совхозтынг Ёстиги-Пьянководогы фермазынынг коллективи — кыш башталганынан ала государственного сүт табыштырар jakылтаны 103 процентке бүдүргени, ол сүттинг 83 процентин баштапкы сортло табыштырганы учун;

Кан-Оозы райондо «Путь Ильича» колхозтынг Караголдогы фермазынынг уй саачыларынынг ла уй азыраачыларынынг коллективи — мал кыштадып баштаганынан ала 204 центнер сүт саар ордына 358 центнер сааганы, ол сүттинг 92 процентин баштапкы сортло табыштырганы, кажы ла уйдан план аайынча 221 килограмм сүт саар ордына 361 килограммнан сааганы учун;

Кан-Оозы райондо «Путь Ильича» колхозтынг Чаргы-Оозындагы фермазынынг уй саачыларынынг ла уй кабыраачыларынынг коллективи — план аайынча 204 центнер саар ордына 577 центнер сүт сааганы, ол сүттинг 97 процентин баштапкы сортло табыштырганы, кажы ла уйдан план аайынча 204 килограмм сүт саар ордына 490 килограммнан сааганы учун;

Шебалин райондо ченелтелү хозяйствонынг Камлактагы фермазынынг уй саачыларынынг ла уй кабыраачыларынынг коллективи — кыш башталганынан ала кажы ла уйдан план аайынча 362 килограмм сүт саар ордына 546 килограммнан сааганы учун;

Шебалин райондо Шебалиндеги совхозтынг комплексный бригадазы — колындагы малды jүс процентке корулап алганы учун;

Шебалин райондо Барагаштагы школдын үренчиктеринен төзөлгөн бригада (бригадири Н. Аргокова) шефството алган фермада кичееп өскүрүп турган бозуларды кичееп торныктырып, жүс процентке корулап алганы учун.

Бистин областта көп кирелтени кой өскүргенинен алып жат. Темдектезе, Кенгидеги совхозто бастыра кирелтенин бежен проценти кой өскүргенинен келишет. Хозяйстводо бу ишти алдынан бери науканын некелтелери аайынча төзөп келди, жүзүн-башка экономический ле зооветеринарный эп-сүмө тузаланылып туру. Совхозтын кой өскүрөөчилери он экинчи беш жылдыктын экинчи жылында жакшы једимдерге једип алдылар. Кажы ла жүс эне кой бажына 83 курааннан алала, торныктырып чыдаткан, кажы ла тын койдон орто тооло үч килограммнан түк кайчылап алган.

Кенгидеги совхозто кажы ла турлуны хозрасчетко көчүрген, бийик астамду иштеери учун социалистический мөрөй элбеди. Мөрөйді койчы И. П. Борадин баштаган. Иван Павлович Борадин башкарып турган койчылардын бригадазы койлорды кышкы өйдө сула ла рапс үрендеген кырада отодып, жылдын ла 39 мун салковойго јетире кирелте алып јат. Быјылгы кышта, анчада ла январь айда койчыларга сүрееен күчке келишти. Калын кар койлорды сула ла рапс үрендеген јерлерде кабырар аргаларды аstatты. Меестеги одорлордо тын тожон болордо, чеденде өлөндөп азыраарга келишти. Кажан жылулалган. Сууны койлорго јылыдала ичирип јат.

Оңдой районнын ончо хозяйстволорында мал кыштадар иш сүрееен кату айалгага учурады. Районнын колхозторында ла совхозторында бар бастыра 74 турлуда паспортизация эделе, койлор канайда кыштап турганын јартаган. Койчылардын кажы ла бригадазына болужып турган шеф-кижи (специалист, парткомнын члени ле өскө дө башкараачы ишчи) бар. Бригадага комбиазырал, тудунар-кабынар немелер, ишке керектү өскө дө болуш берилип јат. Кажаны коомой, элентизи јеткен турлуларда койлор ыжыктанып туратан јазалдар эдилет. Темдектезе, «Искра» колхозто кезик кышкы турлулар анчада ла коомой белетелген. Михаил Сариннин турлузында кажандар чек јазалбаган, керек дезе, ичиндеги өтөкти де арчып чыгарбаган. Эмди кыштын эн соок өйинде кажанды чыныктап јазаарга келишти. Ненин учун дезе, мындагы койлор эрте, јаскары-кыш төрөөри пландалган. Кажанды јылулабаза, чыгым болордон айабас.

Көп, көп жылдардын туркунына кой өскүрер ишти бистин јерде индустриальный төзөлгөгө көчүрүп болбос, механизация эдер аргалар ас деп шүүп туратаныс. Кадын, Урсул ичинде, Чуйда, Кош-Агашта, Кан-Оозынын көп јерлеринде койлорды кыш чыгара кабырып туратан. Онын учун көп азырал белетелбейтен, јакшы јазалду кажандар тудулбайтан.

Калганчы жылдарда керектер өскөлөнди. Кой өскүрер ишти

зооветеринарный науканың некелтелери аайынча төзөөри элбеген. Мында жакшынак баштагкайды Кан-Оозы райондо Жабагандагы совхозтын койчылары эткен. Олор кой өскүрүп турган фермалардын ижин чек өскөртө төзөдилер. Кой өскүрер комплекс төзөгөни тың тузалу болгонын көргүсти. Комплексте төрөйтөн он жети үй койлор турды.

Комплексте кой төрөдөр иш бастыразы он-он беш күн өдөт. Ол сүреен тың астамду болуптыр. Жаш кураандарды жаантайын специалисттер кичееп көрүп жат. Кажандар жылу, ичи жарык, түнде электричество жарыдат, уур иштер механизировать эдилген. Совхозто турлуларды шиндеп, паспортизация өткүрген. Жазалы коомой болгонын аңылу учетко алган. Жайгыда жазап алар.

Койчылардын кышкы турлуларынын көп нургуны журттан ыраак жерлерде. Жайгыда койчылар онон ырада көчкилейт. Журттын жуугында эдер неме жок — одорлор тепселип калар. Онын учун койчылардын жадын-жүрүмин жарандылары, олорго арбынду иштенгедий айалга жеткилдеери — жаан учурлу аңылу керек болуп жат.

Койчынын турлузында элден озо эки-үч биле улус журттан жадар тура, кой кыштайтан жакшы жазалду кажандар, жабынтылу таскак, жаш кураандар туратан жылу кажандар (теплек), койлорды искусственный үренделтер пункт, жунатан тоскуур эмезе бетондоп жазаган оро, мылча, трансформатор-электростанция, телеантенна, өскө дө күч-керектү немелер болор учурлу.

Эмдиги өйдө кой өскүрер ишке көп нургуны жаш өскүрим барып турганын аяруга алар керек. Кечеги школьниктерге көп книгелер, газеттер ле журналдар керек болор. Олор телевизор көрөргө, радио угарга, шахмат, шатра, домино ойноорго күүнзеер. Олор ончозы турлуда болор учурлу.

Кош-Агаш райондо койчылардын кышкы турлуларына паспортизация өткүрерде 117 турлу жаан жедикпес-тутактарлу болгоны жарталды. Сүреен калың кар жаайла, көп жерлерди кой отоор арга жок этти. Мындый айалгада койлорды коротпой, кичееп козулап алатан жеңил эмес задача тура берди. Үзеери азырал экелерге, одорлор бедреерге келишти.

Андый айалга Чуйда жаңыс быжыл болгон эмес. Алдындагы да жылдарда кар одорлорды жоголтып туратан учуралдар улайла болгон. Кезик колхозтордын башкараачы ишчилери, специалисттери кыш соок ло жаан карлу болорын ажындыра билип, ненин учун белетенип албаган?

СССР-дин 50 жылдыгынын адыла адалган ла «Кызыл Чолмон» колхозтордо көп мал кыштап турган жерлерде мал эмдейтен пункттарды сүреен орой ачкан.

«Кызыл Мааны» колхозтын кышкы турлуларында көп жедикпес-тутактар бар. Мында идеологический иш уйан төзөлгөн. Культуранын учурдениелери мал кыштадар иште бойынын

жерин таппады. Койчылардын ортодо төзөлгөн социалистический мөрөйдиг ээжилеринде быжылгы кыштын кату айалгазы көргүзилбеген. Малчылардын Туразы ачылганына учурлалган байрам жанду ла өтти. Турлуларды кар туй алып ийгенинен улам көп койчылар байрамга келбеген. Кыштын өйинде улусты бир час лекцияга ла концертке болуп, ижинен айрыбаган да болзо, тын тутак болбос эди.

Февраль — март айларда күн кандый куулгазынду болотонун ундыырга жарабас. Фермада ла турлуда эмеш ле кичеенбегенинен улам жаан түбек болордон маат жок. Анчада ла малды жыл чыгара кабырып турган айалгада бу өйдө сүреен күч болуп жат. Хозяйствонун башкараачылары ла специалисттери кажы ла турлуда айалга кандый болуп турганын жакшы билер учурлу. Көп турлуларда койлор төрөп баштады. Койчыларга кандый болуш керек?

Февраль айда эчкилердин ноокызын тарап баштайла, бу ишти март айда божодып жадылар. Мында ноокызын тарап салган эчкилер соокко алдырала, оорыбазын деп кичеенер керек. Эчкилерге жабынчылар (попандор) болор учурлу.

Улаган районнын эки жүс турлузында одорлор калын кардын алдында, кезигинде тожон. Койлорды ла эчкилерди азыраарга келишти. Көп өлөң, комбиазырал керек боло берди. «Советский Алтай» совхозто ло Ждановтын адыла адалган колхозто азырал ас белетелген. Арткан азыралды кымакайлабай турулар. Онон улам мал короп туру. Мындый айалгада общественный малды жакшы кыштадып чыгарарга хозяйстволордын башкараачылары, партийный организациялар бастыра аргаларды тузаланар учурлу.

Анчада ла күч айалга Ондой райондо боло берген. Хозяйстволордын ла РАПО-нын башкараачылары оны кату кышла колбоштырып турулар. Анайда айдып турганында чыны база бар. Кыш алдындагы жылдарга көрө бир ай озо келген. Баштапкы ла күннен ала соок күндөр турган, тын кар жааган. Онон — күн кезем жылыган, кар кайылып, жанмырлап баштаган. Кышкы одорлор бастыразы мал базар ла отоор арга чек жок болуп, тожонтып калды. Азыйда бу районнын колхозторы ла совхозторы бир тын мал бажына орто тооло 5—6 центнер азырал-единица белетеп алала, кыштан кем жок чыга беретен болзо, быжыл малды ончозын чедендеп кажаандайла, азыраарга келижерде, азырал жедишпей барды.

Райондо малды кыштадарын башкаратан аңылу штаб төзөлдү. Крайдын чөлдөги райондорынан болуш келди: үч мунтонго шыдар кату азырал тартып экелген. Көп концентраттар садып алган. Районнын бойында бар аргаларды тузаланган. Төрт жүс тонго шыдар агаштын бүрлери белетелген. Эки муннан ажыра койлорды, үч жүске шыдар уйларды колхозчылар ла

совхозтордын ишмекчилери азырап берерге бойларына алган.

Общественный малдан королто болуп туру. Кыштунын баштапкы жарымында (октябрь—январь айларда), райондо койлор ло эчкилер, онын алдындагы жылга көрө, бир мунга көп корогон.

Коштой турган кезик хозяйстволордын айалгазы түнгей де болзо, керектери башка болуп туру. Куладынын ла Жолонун малчылары быжыл кышкыда кой өлөрүн астадып ийген болзо, Кенгинин ле Ийиннин — көптөдип ийдилер.

Райондо кыштуны ончо жанынан тереңжиде шиндеп көргөндө, мал короп турган шылтактар жаңыс ла кату кыш болгонында эмес болгоны жарт билдирет. Шак ла кышка коомой белетенген, кажаандар коомой, одын жок, зооветспециалисттер коомой иштеп турган турлуларда мал көп өлүп жат.

Эмди керектер иштеп турган улустаң камаанду. Азыралдын артканын, чөлдөң экелип алганын малга билгир берип жидирзе, кичеемел тынгуза, малды кыштадып чыга берер, жаңы чыккан жаш малды корып алар арга бар.

БЕШЖЫЛДЫК: ЭКИНЧИ ЖЫЛ

СССР-дин 1987 жылдагы экономический ле социальный
 өзүмининг Государственный планы бүткени керегинде

(Тоолор ло керектер)

Совет Союзтын ишкүчиле жаткандары партиянын XXVII съездинин ле КПСС-тин Төс Комитедининг съездтин кийнинде өткөн Пленумдарынын жөптөрүн бүдүрүп, Улу Октябрьский социалистический революциянын 70-чи жылдыгын байрамдаган жылда общественный производствоны там тыгыдары, једимдерин көптөдөри јанынан эрчимдү иштеген. Албаты-калыктын јадын-јүрүмининг кеми бийиктеген. Экономиканы тазылынан ала ја-нырта төзөөр иш өткөн. Јаңы хозяйственный механизм тарка-дылган.

Планда темдектелгени аайынча промышленность продукция эдерин көптөттү. Одыру-энергетический ле темир кайылтар комплекстер турумкай иштеди. Машиналар эдеринде продук-цияны јаңыртар иш түргендеди. Агропромышленный комплекс-те малдан алар продукцияны көптөдөри јанынан иш тыгыды. Капитальный строителство иштеп турган предприятиелерди кенгидерине ле технический јаңырта јепсеерине ууланган акча-јөөжөнинг кеми өсти. Көп жылдардын туркунына баштапкы ка-тап материальный производстводо иштеген улустын тоозын көп-төтпөй, иштин арбынын бийиктеткен, ажыра продукция чыга-рарын көптөткөн.

Социальный керектерде темдектелгени кыйа баспастан бү-дүп туру. Ишмекчилердин ле служащийлердин иш-јалын, кол-хозчылардын ижи учун төлөөрин, эл-јон текши тузаланар фонд-торды, улус јуртаар туралар тударын көптөдөри јанынан беш-жылдык планда 1987 жылга темдектелген јакылта бүткен, кезиги ажыра бүткен.

Ол ок өйдө албаты хозяйствонунг кезик бөлүктеринде сон-дошты јоголтып болбогон, производство үзүк јок, турумкай бо-лоры јеткилделбеген. Наукада ла техникада јаңы једимдер ал-баты хозяйстводо ујан тузаланылат. Договорлор аайынча мол-јуларын бүдүрбей турган предприятиелер промышленностьто эм-ди де ас эмес. Көп тоолу предприятиелердин ле организациялар-дын акча-јөөжө јанынан айалгазы күч бойы артканча. Өткөн жылда машиналар эдеринде ле јенгил промышленностьто анчада ла эдимдердинг чынгдыйын бийиктедери јанынан иш тын јаран-бады. Улус товарлар ла бытовой јеткилдеш керексип турганы јеткилделбей туру.

Анайда СССР-дин 1987 жылдагы экономический ле социальный өзүминин Государственный планы бүткени керегинде СССР-дин Госкомстадынын жетирүзінде айдылды.

* * *

1987 жылда эдилген национальный кирелте 600 миллиард салковойго шыдар болды. Текши национальный продукт, онын алдындагы жылдагызына көрө, 3,3 процентке көптөди. Промышленность эткен продукция 32 миллиард салковойго көптөйлө, 870 миллиард салковойды ашты. Журт хозяйстводо 220,1 миллиард салковойдын продукциязын эдип алган, эмезе он биринчи бешжылдыкта кажы ла жыл эдип алганынан 9,3 процентке көп.

* * *

Тыш жанындагы саду 128 миллиард салковой болды, ол тоодо СССР өскө ороондорго садып турганы (экспорт) — 67, бистинг ороон өскө ороондордон садып алып турганы (импорт)—61 миллиард салковой болды. Тыш жанындагы садунунг 62 проценти СЭВ-тинг члендери социалистический государстволорго келижет.

* * *

Өткөн жылда химияда, физикада, медицинада, механикада ла өскө дө наукаларда жаан једимдер керелеген 17 жагырту эдилген. 3 муннан ажыра жагы машиналар, аппараттар, приборлор, јазалдар эдип чыгарарын баштаган. Албаты хозяйстводо 500-ке шыдар научно-производственный биригүлер, 23 научно-технический комплекс иштеп јат. Научный ла научно-технический ишчилердин тоозы 1,5 миллионног ашты, оlorдын тал-ортозына шыдары технический наукаларда иштеп јадылар. Научный ишчилердин үчинчи үлүзи институттарда ла университеттерде специалисттер үредип белетеп турулар.

* * *

Албаты хозяйстводо иштеп турган ишмекчилердин, служащийлердин ле колхозчылардын тоозы — 131,3 миллион кижии болды. Иштеп турган улустын 30 проценттенг ажыразы — одус јашка јетире јашөскүрим.

Производствоны башкарарында демократия элбеди. Промышленностьто башкараачы ишке — 30 мунг, строительстводо — 6 мунг кижини ишкүчиле јаткандар бойлоры туткан. Албаты хозяйстводо бийик ле ағылу орто үредүлү 35 миллион кижии иштейт. Профтехучилищелер таскадулу 2,6 миллион ишмекчи үредип белетеген.

* * *

Өткөн жылда КПСС-тин Төс Комитединин июнь айдагы (1987 ж.) Пленумынын жөптөри аайынча экономиканы башкара-рын жаңырта төзөөр иш өткөн. Промышленностьто бүткүл хоз-расчетко, бойын акчала жеткилдеер ээжилерге 2,5 мун биригү ле предприятие көчкөн. 49 агропромышленный комбинат («Кубань» — Краснодарский крайда, «Раменский» — Московский областьта ла өскөлөри де), 14 агрофирма («Адати» — Латвияда, «Прут» — Украинада ла өскөлөри де), 19 агропромышленный биригү («Новомосковское» — Тульский областьта, «Усть-Лабинский» — Краснодарский крайда, «Саранское» — Мордовский АССР-де ле өскөзи де). Коллективтин подрядыла иштеери тар-кап турат.

* * *

ПРОМЫШЛЕННОСТЬТО продукцияны эдип чыгарары 3,8 процентке көптөгөн. Иштин арбыны 4,1 процентке өсти. Кирелте көптөгөн, продукцияны эдерине чыгымдар астаган. Одыру-энергетический комплекстин предприятиелери пландалганына үзее-ри 16 миллион тонн таш-көмүр, 7 миллион тонн нефть, 15 миллиард кубометр газ казып алдылар. Электроэнергия иштеп ала-ры 66 миллиард киловатт-часка көптөди.

1987 жылда промышленность албаты тузаланар товарларды (аракы жокко) 327 миллиард салковойго эдип чыгарган, 1986 жылдагызына көрө, оларды эдип чыгарары 5,5 процентке көптө-ди. Же андый товарларды эдип чыгарары жанынан комплексный программа аайынча 1987 жылга тургузылган жакылта бүтпеди. Анчада ла бытовой техника — радиоприемниктер, магнитофон-дор, телевизорлор эдер план бүтпеген. Торко ло күдели бөстөр, трикотаж кийим, балдардын кийимин эдер жакылта жетире бүт-педи, спорттоварлар ас.

* * *

Агропромышленный комплекстин продукциязынын текши-кеми 460 миллиард салковой бололо, 1986 жылдагызына көрө, 1,8 процентке өсти.

* * *

Аштын түжүми бийиктеди. Өткөн жылда бастыра ороондо-кажы ла гектар кырадан 18,3 центнерден, ол тоодо Белоруссия-да — 33,9, Украинада — 32,2, Киргизияда — 34,7, Латвияда — 31,7, Эстонияда — 32,3 центнерден жуунаткан. Оренбургский, Курганский, Омский, Куйбышевский, Кокчетавский, Кустанай-ский, Павлодарский ле өскө дө кезик областтар ашты, 1986 жылдагызына көрө, ас жуунаттылар.

Кукурузаны аш эдерин, 1986 жылдагызына көрө, 14,8 миллион тонн, тараанды — 3,9 миллион тонн, гречиханы — 1,3 миллион тонн, ристи — 2,7 миллион тонн көп жуунаткан.

* * *

Бастыра ороондо 1987 жылда иштеп алган эт 18,6 миллион тонн болды (1986 жылда — 18,00 миллион тонн болгон), сүт — 103,4 миллион тонн болды (1986 жылда — 102,2 миллион тонн болгон), жымыртка — 82,1 миллиард болды (1986 жылда — 80,7 миллиард болгон).

Общественный хозяйстволордо (колхозтордо ло совхозтордо) эт иштеп алары — 6, сүт — 2, жымыртка — 4 процентке көптөгөн. Кажы ла уйдан саап алып турган сүт 72 килограммга, эмезе 3 процентке бийиктеди.

1988 жыл башталарда ороондо бастыра улустын тоозы 284,5 миллион кижиге болды. 1981—1985 жылдарда ороондо улустын тоозы жылына эки миллион төрт жүс мунг кижиден кожулган болзо, 1986—1987 жылдарда он эки миллион тогус жүстеги кожулган. 1986 ла 1987 жылдарда улус, 1984 жылдагызына көрө, 200 мунг кижиге ас өлгөн. Кижининг жүрүми орто тооло 2 жылга узайла, эмди 69,6 жылга жетти. 1980 жылда 4,9 миллион бала чыккан болзо, 1987 жылда 5,6 миллион бала чыккан.

* * *

Ишмекчилер ле служащийлер албаты хозяйстводо ай сайын иштеп алган акча-жалы орто тооло 201 салковой болды (1986 жылда 196 салковой болгон). Квалификациялу болот кайылтаачылардын, темир узанаачылардын, нефть ле газ казып алаачылардын, бульдозерлердин ле экскаваторлордын машинисттеринин, шахтерлордын акча жалы оного бийик — 300 салковойдон болуп туру.

Колхозчылардын ижи учун төлөөри айына 167 салковойго жетти. Баштамы школдын үредүчилеринин акча-жалы — 53 процентке, орто школдордын — 33 процентке, профтехучилищелердин үредүчилеринин — 25 процентке бийиктеди. Медишчилердин акча-жалы бийиктедилеп туру.

Эл-жон текши тузаланар фондтордон улус 162,5 миллиард салковой болуш ла жеңилте алган, 1986 жылдагызына көрө, 7,5 миллиард салковойго көп. Оны кошсо, ишмекчилердин ле служащийлердин ай сайын иш-жалы 287 салковой, колхозчылардын 248 салковой болор.

СССР-дин Госкомстадынын 24 январьда
жарлалган жетирузинен

ОБЛАСТЬТЫҢ ИШКУЧИЛЕ ЈАТКАНДАРЫНЫҢ 1988 ЈЫЛГА ЗАДАЧАЛАРЫ

Өдө берген 1987-чи жыл совет албатынын жүрүминде Улу Октябрьдын 70-чи жылдыгы болуп өтті. Байрамду күндөр Ленинниң үредүзи жүрүмдү болгонын, революция оноң ары көндүгип турганын көргүсти.

1987 жылда Советтер ороонында јаан жаңыртулар ла кубулталар, эрчимдү иш башталган. КПСС-тин Төс Комитединин январь ла июнь айларда өткөн Пленумдарынын жөптөринде Государствонын предприятиези (биригүзи) керегинде СССР-дин Законында Совет общественны революционный жаңыртатан төс уулам-жылар темдектелген. Өткөн жыл бастыра бу иштин баштапкы бөлүк өйи деп айдарга жараар. Онын сүреен жаан једими — ороондо жаңы политический айалга төзөлип баштаганы. Бистинг общество өрө өңдөйө берди. Жаңырта төзөөри јанынан партиянын политиказын албаты-калык јарадып ла јөмөп туру.

Бистинг областьтын хозяйственный керектеринде 1987 жыл күчке келишти. Промышленный предприятиелер государствонын жылдык планын бүдүрди. Товарный продукцияны эдип табыштыратан јакылта 102,3 процентке бүткен, 1986 жылдагызынан 2 процент көп. Иштинг арбыны пландалганына үзеери 2 процентке өскөн, онын алдындагы жылга көрө 3,1 процентке бийиктеди. Је предприятиелердин ортодо планы бүдүрип болбогондоры база бар.

Туулу Алтайдын предприятиелери албаты-јонго керектү товарларды эдип чыгаратан жылдык јакылтаны 102 процентке бүдүрдилер. Пландалганына үзеери 1230 мун салковойдын продукциязын эдип чыгарган. Андый да болзо, ол товарларды, 1986 жылга көрө, бир процентке, эмезе 1120 мун салковойго ас эткен.

Областьтын промышленнозы государствонын эн жаан јакылтазын — договорлор аайынча продукцияны өскө предприятиелерге аткарап планы бүдүрип болбоды. Договорлор аайынча 2392 мун салковойдын продукциязын јетире аткарбаган. Бу јакылтаны Горно-Алтайск городын, Чой, Турачак, Улаган райондордын промышленнозы бүдүрип болбоды. Абра-чанақ эдер заводтын, кийим көктөөр фабриканын, Каракокшодогы ағаш-промхозтын, ченемел өткүрер Горно-Алтайский ағашкомбинаттын, ағашпункттын коллективтери өткөн жылда уйан иштеп, бойлорында бар аргаларды тузаланып болбодылар.

Бытовой жеткилдештинг планы 104 процентке бүткен. Онын алдындагы жылга көрө өзүм бар. Андый да болзо, промышленный предприятиелердинг, организациялардын коллективтери, ведомстволор ло управлениелер областыта журтаган улустын ончозыла бытовой жеткилдеер ишке аяруны тынгытпай турганы билдирет. Ол иш аайынча план бүтпеди. Планды Горно-Алтайск город, Майма, Улаган, Кош-Агаш райондор бүдүрбеген.

Капитальный строительстводо төс фондторды тудуп бүдүрер иштинг тебүзи — 9 процентке, капитальный чыгымдардын — 8, строительно-монтажный иштердинг — 8,4 процентке бийиктеди. Строительно-монтажный иштердинг планы — 101 процентке, улус журтаар туралар тудар план — 125,6, школдор тудар план — 130, балдардын садтарын ла ясляларын тудар план 146 процентке бүтти.

Горно-Алтайскта 1176 бала үренер жаңы школ иштеп баштады, анайда ок Кан-Оозы райондо Көзүл ле Мөндүр-Соккон журттарда, Көксуу-Оозы райондо Чендек журтта, Турачак райондо Озеро-Куреево журтта школдордын жаңы туралары, Горно-Алтайск городто ретрансляциянын станциязы, Шебалин журтта связьтын узели, Маймада 400 автомашина турар гараж тудулар.

Оныла коштой объекттерди бүдүрип табыштыратан программа бүтпеди. Онон улам областытын албаты-хозяйствозы 8 миллион салковойдын төс фондторын албады. Өдүк көктөөр фабриканын жаңы туразы, улус журтаар эки тура (Горно-Алтайск городто 69 квартиралу, Маймада 22 квартиралу туралар), областытын краеведческий музейинин туразы, Шебалин журтта коммунальный мылча, Турачактан Дмитриевкага жетире электролиния бүтпеди. Горно-Алтайск городтын, Майма, Шебалин, Турачак райондордын строительдери коомой иштегенинен улам областыта төс фондторды тудуп бүдүрер иш жылбай барды.

Бюджетте капитальный строительствого берер эдип темдектелген акчаны жүк ле 97 процентке тuzаланган. Жылдык жакылтаны Горно-Алтайск городтын, Майма, Шебалин ле Кош-Агаш райондордын строительдери бүдүрбеди. Кезик строительный организациялар строительно-монтажный иштердинг планын бүдүрбеген.

Улус журтаар туралар тудары жанынан текши көргүзүлөр жакшы да болзо, мында жедикпес-тутактар сүреен көп. Өзүмнин кеми 1986 жылдагызына көрө жабызайла, жүк ле 92,4 процент болды. Областытын агропромышленный комитединин строительство өткүрөөчи организациялары улус журтаар туралар тудар жылдык жакылтаны жүк ле 76 процентке бүдүрдилер. Тураларды анчада ла Кан-Оозы, Шебалин, Улаган райондордо ас тудуп турганы чочыдат.

Өткөн жылда Туулу Алтайда государственный ла коопера-

тивный садуда керектер коомойтыды. Садуны элбедери јанынан госуларствонын планында темдектелгени бЃтпеди. Јылдык план јЃк ле 98 процентке бЃткен. План 6,5 миллион салковойго јетире бЃтпеген. Потребкооперация јурт хозјайствонин продукталарын садарын 31 процентке кЃптЃтсЃ дЃ, малдан алган продукталарды — сарјуны, этти ле эттен эткен продукталарды ас садып јат.

Улустан мал садып алар јакылтаны потребкооперация бЃдЃрген. Бойында продукция эдери 12 процентке кЃптЃди. Је Ондойдо, Кан-Оозында ла Шебалинде колбаса эдер цехтер бастыра бар ийдезиле иштебей турулар.

Строительството керектЃ материалдарды садары кЃптЃзЃ дЃ, оларды эдип турганы эмди тургуза ас. Садунын материально-технический тЃзЃлгЃзи ујан. Саду ла эл-јон текши курсактанар предприятиялер бойынын ижин јангырта тЃзЃп, хозрасчетло, јангы экономический эп-сЃмеле иштеери кЃндЃкпей туру. Садуда иштейтен улусты јредип белетеерине ајару ас. Садучылар, столовыйлардын ишчилери јилбиркеп, кичеенип иштегедий айалга јеткилделбей јат. Онон улам садучылардын ижинин культура-зы јабыс.

1988 јылда областын улусынын товарлар садып алар аргазы там тынгыган айалгада садунын планын бЃдЃрери јанынан јангы јаан задачалар турар. Јангыс ла аш-курсактын эмес, је анайда ок промышленность эткен товарларды чик-јок кЃптЃдЃри керектЃ болор. Эмди маала ажын ла малдан алган продукцияны салып чеберлейтен складтар белетеп алар. Улус элбеде тузаланатан товарларды кЃптЃдЃр лЃ чындыйын јарандырар керек.

Садыжып турган организациялардын, магазиндердин ле столовыйлардын ижин кезем јарандырары, садунын культуразын бийиктедери, ыраактагы малчыларды, ЃскЃ дЃ ишчилерди керектЃ товарларла јзЃк јок јеткилдеери садыжаачы организацияларда парторганизациялардын, башкараачы ишчилердин тЃс ајарузында болор учурлу.

Малдан алган продукталардын артыкташканын, садтардан ла огородтордон јуунадылган тЃжЃмди туш улустан садып аларын, јерлик јиилектерди јуурын чек јангырта тЃзЃЃри керектЃ.

Садыжып турган организацияларда партийный, профсоюзный ла комсомольский организациялардын, башкараачы ишчилердин тЃс задачазы — областын ишкЃчиле јаткандары аш-курсактын ла промышленностьын товарларын керексип турганын толо јеткилдеери, ол јанынан бешјылдыктын јакылталарын бЃдЃрери. Бу задачаны 1988 јылда јакшы бЃдЃргедий аргалар бистин областын садучыларында јеткил.

Областын агропромынын ишчилери он экинчи бешјылтын јчинчи јылын эрчимдЃ ишле баштадылар. Госуларството эт садар план — 106 процентке, сЃт — 107, тЃк — 107, ол тоо-

до эчкинин ноокызын — 142, агнын мүүзин — 113, мөт табыштырар план — 102 процентке бүтти.

Областьтын уй саачылары кажы ла уйдан 1995 килограммнан сүт саап алдылар. Кажы ла уйдан 2043 килограмм сүт саап алатан jakылта бүтпеди. Jakылтаны жүк ле эки районнын — Майма (2560 кг) ла Шебалин (2060 кг) райондордын хозяйстволоры бүдүрген.

Огдой ло Чой райондордын мал өскүрөөчилери сүт көптөдөр планды бүдүрбедилер.

Кажы ла эне койдон — 79 кураан, 100 уйдан орто тоодо 77 бозу алган. Кажы ла тын койдон орто тооло 2 килограмм 252 грамм түк кайчылалган. Этке табыштырылган койдун тирүге бескези орто тооло 35, уйдун бескези 356 килограмм болды. Малдын продуктивносты жабыс болуп артканча.

Беш жылдыктын учинчи жылында областьтын агропромышленный биригүзинин алдында каруулу да, жаан да задачалар туруп жат. Государствого 31300 тонн эт, 43500 тонн сүт, 15250 центнер түк, 1000 центнер ноокы, 16130 килограмм агнын мүүзин, 1200 центнер мөт, 2900 тонн картошко, 3560 тонн маала ажын, 195 тонн жерлик жиилектер жууп табыштырар керек.

Пландар ла jakылталар жаан. Олорды жегүлү бүдүрери агропромынын ишчилери общественный малды кату ла жулукту азыралла артыкташтыра жеткилдегенинен камаанду болор.

Пландаганы аайынча областьтын агропромы 1988 жылда общественный малга 191,3 мунг тонн өлөң, 264,4 мунг тонн силос, 148,7 мунг тонн моноазырал, 53 мунг тонн азырал аш белетеп алар учурлу.

Этти, сүтти ле түкти көптөдөри жанынан темдектеген көргүзүлөргө жедип алары малдын продуктивностын бийиктедери жанынан тыгыда иштегенинен камаанду болоры жарт. Бу туура салбай тургуза ла бүдүретен иш болуп жат. Областьтын озочыл хозяйстволоры быжылгы кату кышта малдын тирүге бескезин жабызатпай, сүтти аstatпай турулар. Олор малды кыштадарында жаңы технологияны, озочылдардын эп-сүмезин тузаланып жадылар.

Кышкы сооктор, одорлордогы тожон, кезик жерлерде калын кар малчылардын алдына кату некелте эдет. Аяс күндерде меестерде, кар жок күнет жерлерде малды кабырып одорлордор аргалар астады, кезик жерлерде чек жоголды. Малды кыштадарына ажындыра быжуланып белетенген, чеден-чуланды чыныктап, өлөңди тартып алган хозяйстволорго кыштын соокторы, жулакайы неме эмес. Олордо уйлардын кажаандары азырал белетейтен кухняларлу, малчылар арбынду иштенер бастыра неме жеткил.

Je башкараачылары ла специалисттери мал кыштадарына тын кичеенбеген хозяйстволор баштапкы ла күндерден ала тү-

бекке учурап турулар. Көксуу-Оозы, Шебалин, Турачак ла Чой райондордо 1987 жылдын учында ла жаңы жылдын баштапкы айында көп уйлар арыктап, сүди тартылды, жүзүн-башка оорулардан көп уйлар өлгөн. Онон улам государственного сүт табыштыра-ры астаган.

Эмди жыл башталала, көнүгө берди. «1988-чи жылда жаңырта төзөштинг жаңы өйи башталып јат. Ол Совет общественнын материальный ла духовный жүрүмин бастыразын теренжиде жаңыртатан јолдо эн каруулу өй болор» деп, КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы Михаил Сергеевич Горбачев совет албатыны жаңы жылла уткыган куучынында айткан.

Башталган жаңы жыл онон озо эки жылдын туркунына шүү-жип, блаажып-тартыжып, темдектеп алганын жүрүмде бүдүрип баштайтан жыл болуп јат.

Көп тоолу промышленный предприятиелер, строительство-нын организациялары, анайда ок областьтын агропромынын предприятиелери январь айдан ала бүткүл хозрасчетко көчтилер, бойын акчала бойы јеткилдеер ээжиле иштеп баштадылар. Ан-айда хозяйствоны төзөп башкарарында терен кубулталар болуп турган айалгада иш башталды.

Бүгүнгү күнде бистинг область жаңыртулар ла кубулталар эдип баштаар уур-күчтерди бастыразын өдүп чыкты, мынан ары алдыста килең-түс јол жадыры деп айдар арга јок. Једикпес-тутактар мынан да ары болор, уур-күч керектер көп туштаар. Је «баскан кижии — јол алар...» дегендий, јалтаныш, аланзыш јок-тон көнүгө керек.

Эмди кажы ла кижии производствонинг чып ла чын ээзи болорына үренери керектү. Кажы ла коллективте ак-чек иш, баш-танкай, тапкыр шүүлте, дисциплина, ачык-јарык куучын болор учурлу. Хозяйствоны башкарарында экономический эп-аргалар-ды тузаланарына үренип алар керек. Жаңы жылдан ала Государ-ствонинг предприятиези (биригүзи) керегинде СССР-динг Законы бүдүп баштады. Анда берилген праволорды ла аргаларды канча ла кире толо тузаланары керектү.

Јаңырта төзөөр иш ишкүчие јаткандардын коллективтери-нен, олардогы көндүгүлерден камаанду. Жаңыртулар ла кубулталар өткүрер иш, общественнын жүрүминде демократияны тыгыдары кандый өдүп јат? Бу ла өскө дө јаан уч-урлу сурактар партийный организациялардын, кажы ла комму-нисттинг алдында јаантайын турар учурлу. Эмди, бүткүл хоз-расчеттынг бастыра ээжилериле иштей берген өйдө, материаль-ный јилбиркедери тыгыырда партийный, профсоюзный ла ком-сомольский организациялар моральный јилбиркедерин база ты-гыдары керектү. Онон башка ончо керектер салковойдон, ак-чадан камаанду боло берер. Ишмекчи кижии ак сагыжыла иш-теп јат. Оны элден озо бойынын жадын-јүрүмининг материаль-

ный аргалары эмес, текши албатынын, коллективтин, ороон-нын керектери јилбиркедип јат.

Советтер орооны партиянын XIX Бастырасоюзный конференциясына белетенип туру. Партийный комитеттер, баштамы парторганизациялардын бюросы јангырта тӱзӱшти башкалар иш ӱдӱп турганы керегинде коммунисттердин алдына отчет ӱдип турулар.

Партийный јуундарда, партиянын райкомдорынын ла горкомынын пленумдарында бу ишти јарандылары, КПСС-тин Уставына кубулталар ӱдери, чӱмеркешле, формализмле, калай ишле, керексинбейтениле, јангырту ӱдерине, демократияны ӱлбедерине чаптык ӱдип турган ӱскӱ дӱ јарабас немелерле тартыжуны тынгыдарына ууланган кӱп шӱӱлтелер ӱдилет. Бир де шӱӱлте протоколдо, чаазында артпас, чокым керекте, јӱрӱмде бӱдер учурлу.

Партиянын Бастырасоюзный конференциясына барып јаткан ӱйдӱ јангыртуларда ӱрчимдӱ турушкан улусты темдектеери, анайда ок јуунда, парткомдо ло партбюродо јангу ла туружып, чокым неме ӱтпей тургандарды критикалаары — коммунисттердин ӱдетен кереги.

Кажы ла парторганизация, кажы ла коммунист јангыртуларда ӱрчимдӱ турушса, ишкӱчиле јаткандардын коллективтери јаан једимдерлӱ иштей берер. Ол бӱгӱн, бешјылдыктын ӱчинчи јылы башталган ӱйдӱ, јаан учурлу. Онызы ӱртен-сонзун керектӱ болор. Ненин учун дезе, јангыртулар јаантайын ичкери кӱндӱгип, тӱргендеп баратан иш болуп јат.

Д. А. СОРТЫЯКОВ,
КПСС-тин обкомынын лекторы

АФГАНИСТАНГА АМЫР-ЭНЧУ

1987 жылда декабрь айдын экинчи жарымында Москвага Бириккен Нациялардын Организациясынын Генеральный качызынын заместители Кордовес келеле, СССР-дин өскө ороондорло керектеринин министри нөкөр Эдуард Амвросимович Шеварднадзеле туштажып куучындашкан.

Кордовести бастыра телекей билер. Бу кижиге Афганистаннын ла Пакистаннын ортодо көп жылдардын туркунына Женевада өдүп турган эрмек-куучындарда ООН-нын Генеральный качызынын адынан туружып жат. Афганистаннын жеринде жуулажарын токтодоло, амыр-энчүни жеткилдеер суракла Кабулда, Исламабадта, Вашингтондо болгон. Москвага ол Афганистанла колбулу сурактардын аайына чыгатын иштерди түргендедер амадулу келген.

Москвада өткөн туштажуда нөкөр Шеварднадзе Афганистан керегинде суракта Совет Союзтын шүүлтезин жартап береле, Кордовес амадап келгенине болужарга, Афганистанда жууны токтодорына, көп шыра көргөн жебрен орооннын албаты-калыгына амыр-энчү жүрүм жеткилдеер ишке жөмөлтө эдерине СССР белен болгонын айтты.

«Афганистанда Совет жаң болорына бис амадабай да, кичеенбей де жадыс. Анда Америкага жарамыкту жаң тургузарга США база амадабай, кичеенбей туру деп Вашингтон база жарт айдып салар учурлу. Жуучыл-политический биригүлерге кожулбаган, нейтральный, кемнен де камааны жокко алдынан бойы башкарынган, жайым Афганистанда өштөжип, жуулажып турган улус амыр-энчү куучындажып, жөптөжип биригеле тззөгөн башкару болор учурлу» деп, М. С. Горбачев Вашингтондо өткөн пресс-конференцияда айткан.

Афганистан республиканын президенти Наджибулла 30 ноябрьда Кабулда өткөн митингте «Национальный жөптөжип биригер политика жүрүмде жеңүлү бүдүп туру» деп айткан. Бу политика аайынча Президенттин указыла политический керектер учун бурулаткан улусты түрмелерден чыгарып жандырган. Түндүктеги Балх провинциянын кезик райондоры амыр-энчүнин зоназы деп жарлалган.

Афганистан керегинде сурак совет улусты тын соныркадат. Бу сурак бүгүнгү күнде Афганистаннын жеринде интернацио-

нальный молжузын бүдүрүп турган совет жуучылдарды, анайда ок мында бойынын уулын, карындажын, адазын жылыткан билелерди соныркадат. Онын учун Совет башкару Афганистанда амыр-энчүни жеткилдеери жанынан кичеенет. Американын Бириктирген Штаттары база анайда этсин деп турганы жолду. 1988 жылдын учына жетире Афганистанда удурум турган Совет черү төрөлине жанын келер деп жарлалган. Бу ой кыскарар аргалу. Же Совет черүни чыгарып баштаганыла коштой душмандарды акчала, мылтыкла жепсеери токтоор учурлу.

Афган калык совет улустын коштой турган айылдажы, на-
жызы. Андый болгон, мынан да ары андый болор. Бистин ороондордын ла албатыларынын озодон бери жанжыккан колбулары там элбеер ле теренжиир. Өмөлөжөтөн жаңы аргалар табылар. Шак ла андый арганы Совет республикалар ла областьтар Афганистаннын провинцияларыла көнү колбулу болотон суракты 1987 жылда 30 ноябрьда КПСС-тин Төс Комитединде өткөн жуунда шүүшкен.

Афган улус нажыларын жакшы билер

Бистин ороондорус өмөлөжип турганында СССР-дин республикалары ла областьтары Афган жериле көнү колболу бололо, андагы провинцияларга болужып турганы жаан учурлу жаңы эп-арга боло берди. Андый колбуларда Афганистаннын бастыра 29 провинциясы туружып жат.

Өткөн жылда декабрь айдын учында Афганистанда Нимроз провинциянын шефтери болгон Украинада Херсон областьтын делегациясы түштүк жаар, кышкыда да жылу Зарандж городко барды. Делегациянын члендери, анчада ла «Херсонсуустрой» тресттин управляющийи Иван Григорьевич Юрченко Афганистаннын Министрлер Совединде СССР-ле шефский болуштарды башкараар управлениенин начальниги Пайгирле, ирригациянын министри А. Ш. Сухабиле кожо Нимрозтын жакшынак жерлерин сугарарына канайда болужатанын көрөргө жилбиркеп бардылар.

Харьков областьтын делегаттары ол өйдө Парван провинцияда бойларынын нажыларыла тушташты. Облисполкомнын председателинин заместители В. Байбиков, өскө делегаттарла кожо албатынын чыгартулу улузынын джиргизинин (совединин) исполкомынын председателиле, кыскарта айтса, провинциянын губернаторыла Ходадад Хамгамла куучындашкан.

Харьковтын жанында Балаклеяда цемент-шифер эдеечи комбинаттын директоры Александр Степанович Жуков провинциянын төс городында — Гарикардагы цемент эдеечи заводтын директоры Исламуддинле туштажып куучындашкан.

— Афган наҗыларыска чыдал җеткенче болужарыс. Заводко керектү машиналар, механизмдер берерис, иштейтен улусты үредип белетеерис: Парваннан технологторды бойыста темиктирерис. Өскө дө специалисттерди үредерис — деп, В. Байбигов айдат.

Харьков область Парван провинцияга болужып турганында башка-башка специальностьту улусты үредип белетейтени — җаан учурлузы. Андый колбулар җаңы башталып турган эмес. 1980 жылдан ала Харьков областта Афганистанга җирме беш профессия аайынча 150 специалист белетелген. Бүгүн Харьковтын институттарында 207 афган студенттер ле аспиранттар бар.

Харьков областта интернационализмнин ат-нерелү ийдезин көргүскен база бир тоо бар: 1200 совет уулдар бу областтан Афганистанда революцияны корулап җуулажала алган кайралдарын төжине тагынып җүрүлер. Афган ишмекчилердин ле крестьяндардын амыр-энчү ижин корулап, бойынын җиит җүрүмин берген совет җуучылдардын ат-нерезин анда база билер.

Бистин ороон Афганистанга болужып турганында шефтердин җөмөлтөзи аңылу учурлу. Бу ороон җаар җокту улуска, гран ары җаар качала, ойто җанып келгендерге, черүде турган улустын билелерине эн керектү товарлар аткарылат. Бис бойыс та өткүре тын бай эмес, җе коштой турган ороондо түбек-шырага учураган албатыла бар-җогысты үлежип җадыс. Җарлалбаган җуунын от-җалбыжына алдырткан орооннын экономиказын тыгыдарында бистин орооннын болужы күч-керектү.

Бүгүңги күнде Афганистанда айалга сүреен кату. - Мында национальный җөптөжип биригери җанынан демократический башкару өткүрип турган политиканы империализм җөмөп турган контрреволюция җаратпай, удурлажа тартыжып җат.

Мындый айалгада Совет Союзтан барып турган җаан болуш, җолой җылыйбай, оны керексип турган улусла көнү җеделе, национальный җөптөжип биригерине җөмөлтө эдери керектүзин афган наҗылар җакшы ондоп җадылар. СССР-дин республикалары ла областтары Афганистаннын провинцияларыла көнү колбулу болгоны кем неле, канайда болужып турганын чокым көргүзет.

Онын учун андый колбулар тыгып турарда улус тушташканы җаан учурлу. Улу Октябрьдын 70-чи жылдыгын байрамдаган күндерде Харьковто Афганистаннын Чарихар городындагы лицейдин (техникумнын) үредүчизи, мечетьтин духовный башчызы (мүргүүл ишчизи — абыс) болгон. Җон ортодо тоомҗылу үредүчи — абыс Харьковтон атанып җада, «Мечетьке (церквеге) мүргүп келген улуска мен СССР-де көргөнимди, совет улустын ырысту җүрүмин куучындап турарым» деди.

Афганистаннын провинцияларына СССР-ден барып турган коштор кажы ла күн сайын там ла көптөп туру. Темдек эдип,

өткөн жылдын декабрь айынын жаңыс ла баштапкы неделезинде:

Туркмениянын Ашхабад облазынан Афганистанда Герат провинцияга үч электростанция, медтехника ла эмдер, балдардын ойынчыктары барган.

Узбекистаннын Сурхандарьинский облазынан Балх провинцияга јер өрүмдеп, суу казып чыгарар јазалдар, јер өрүмдеечи специалисттер барган.

Астраханьнан Фарахка 56 тонн үрен буудай, 5 трактор, јуунтылу туралар барган.

Москванын ла Кабулдын ортодо көнү колбулар бар.

Главмосстройдын туралар тудар экинчи комбинады Кабулдагы туралар тудар комбинатла көнү колбулу болор. Филиде автобустардын ла троллейбустардын паркы Кабулда пассажирлер тартаачы «Милли Бас» предприятиенин коллективиле өмөлөжөр.

Москванын албаты үредүзинин ишчилери, архитекторлоры Кабулдын андый ок ишчилериле өмөлөжөр. Моссовет Кабулда албатынын чыгартулу улузынын джиргизине (соведине) городтын генеральный планын тургузарына ла јүрүмде бүдүрерине, городтын хозяйствозынын специалисттерин үредип белетеерине, пассажирлер тартар транспорттын ижин јарандыраарына, суула јеткилдеерине ле канализация өткүрерине болужар — деп, Москванын Кабулда болгон делегациязынын башчызы, Моссоветтин председателинин заместители нөкөр Г. Аржанов айтты. Јайгыда Кабулдын школьниктери Москванын јанында пионерлердин лагерьлеринде амыраары керегинде јөптөжү эдилди.

— Бис Афганистанда болорыста шефство аайынча келер өйдө эдетен ишти темдектеп, јөптөжип алганыс — деп, Харьков облысполкомнын председателинин заместители В. Байбиков куучындады. — Парван провинциянын үредүчилери, врачтары, су-кадыкты ла албатынын үредүзин башкараачы ишчилери бистин областька келип ченемел алар, стажировка өдөр. Бис Афганистан јаар мелиораторлор ийерис. Украинанын энергетиктери Парван провинциянын кишлактарына электричество өткүрерине болужар.

— Харьковтон келип турган коштор, контейнерлер орус ла провинциянын јеринде јуртаган дари ук улустын тилиле бичиген, СССР-дин ле Афганистаннын гербын көргүскен таңмалу болгоны јакшы — деп, провинциянын губернаторы Хамгам айтты.

Бир катап мындый учурал болгон. Асадабат јурттын улузына Казахстаннан барган үрен буудайды үлеп турарда душмандар реактивный снарядтарла аткылаган. Буудай үлеечи кижитот-алышкан кажы ла снарядтын кийнинде туранын ары јанын-

да јажынган улуска «бу Америкадан слерге келген болуш» деп айдып турган. Онон таарларда буудай јаар көргүзип:

— СССР-ден келген болуш бу, оны алыгар... — деп, айдып турган.

Кем аш-курсакла, жүрүмге күч-керектү өскө дө немелерле болужып турганын, кем түбек-шыра, өлүм экелип турганын Афганистанда ондоп турган улустын тоозы там ла көптөп туру.

Чокым иш өткүрер керек

1987 жылдын учында США-нын государственный департаменти ангылу доклад жарлаган. Анда өскө жаан учурлу керектерле коштой Американын Бириктирген Штаттары куучындажып жөптөшкөни ажыра Афганистанда жууны токтодоло, амыр-энчүни јеткилдеерге күүнзеп туру деп айдылганы бар. Американын тыш јанындагы политический ижин башкараачы органы жарлаган документте анайда айдылганы ајарулу.

Госдепартамент анайда айда бергени афган калык, ол тоодо бойынын ороонынан гран ары јаар кача берген улустын көбизи бой-бойынын канын төгүп турган жууны токтодоло, көп шыра көргөн афган јеринде амыр-энчүни јеткилдеерге амадай бергенин Вашингтон арга јокто ајаруга алып турганын көргүзет.

Эмди Афганистан јангы Конституция аайынча политический партиялар туду јок иштегени омордын башчылары башкаруга киргени, демократический јангыртулар эткени ажыра жуулажарын токтодорго јарамыкту јакшы аргалар бар боло берди. Андый аргалар Афганистаннын башкарузы национальный жөптөжип биригер политика өткүрип турган шылтуунда боло берди.

Совет Союз Афганистанда Апрель айдагы революциянын једимдерин корулап аларына удурумга болужып барган черүни јандыарга турганы бу ороонло колбулу керектердин аайына амыр-энчү политический эп-аргала чыгарына жаан жөмөлтө этти.

Эмди Вашингтон жарлаганын база катап шүүп көрөли. Айдып тургандары эдип турганына јарайт па, јок по? Јарап туру деп айдар арга јок. 1983 жылдан ала 1987 жылга јетире США-нын конгресси Афганистанда жууны тынгыдарына бир миллиард доллар акча берген. Афганистаннын Демократический башкарузы блаашту сурактар аайынча амыр-энчү куучындажып жөптөжөли, жуулажарын токтодолы деп айдып турарда, Американын империализми, Күнбадыш Европада, Жуук ла Орто Күнчыгышта кезик ороондор душмандарды јап-јангы жуулажар техника јепсеп, акчала болужып турулар. Душмандар күнбадыш-

тан алган «Стингер» ракеттерле жаңыс ла жуучыл самолетторды эмес, же анайда ок тегин улус тарткан гражданский самолетторды оодо адып турулар.

Вашингтон Афганистандагы контрреволюцияга мылтык-жепсел, акчала мынан да ары болужар болуп молжонгоны жарт билдирет. Афганистанда Апрель айдагы революциянын једимдерине јөпсинбей, «учына јетире тартыжар» амадулу контрреволюцияга тенгис ары јанында јөмөлтө эдип турган улус ас эмес. Олор амыр-энчү јөптөжөрине буудак эдеечи душмандарга мылтык-жепсел, акча ийип, башчыларын Күнбадыштагы ороондордын төс городторына апарып, мекелеп, жууны токтотпозын деп сүмелеп жадылар.

Американын, Күнбадыш Европанын, Пакистаннын, реакционный башкарууларлу араб ороондордын газет-журналдары, радиозы ла телекөрүлтези Афганистанга удурлашкан пропаганданы элбедип ле тындып ийдилер. Ол тоодо Афганистанды эбире Ираннын, Пакистаннын, өскө дө кезик ороондордын јеринде иштеп турган 50 радиостанция афган калыкты мекелеп, башкаруунун политиказына јөпсинбезин, патриотический ийделер өткүрип турган ишти үссин деп кычырган. Апрель айдагы революциянын једимдерин, социализмди, Совет Союзты јабарлаган материалдарды түни-түжиле жарлап турулар.

Анайдарда, Вашингтоннын администрациязы Афганистанда амыр-энчү куучындажып јөптөжөрине, жуулажарын токтодоло, национальный биригерине эмдиге јетире буудак эдип турганы жарт көрүнөт. Госдепартаменттин докладында Афганистанда жууны токтодоло, амыр-энчү биригерине јөмөлтө эдерге кичеешип турус дегени — куру-кей сөстөр.

Совет Союз удурумга болужып барган черүлерин Афганистаннан чыгарып баштаганыла кожо США душмандарга мылтык-жепселле, акчала болужарын токтодор бо, јок по? Бу сурактан Афганистанга амыр-энчүни јеткилдеери камаанду.

Н. ТОДОШЕВ

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ПРОПАГАНДИЗИ

Революциядан озогы өйлөрдө Туулу Алтайга ичкери жерден жаңыс ла каанның бийлери, темдектезе, Томск губерниянын губернаторы, Бийск уездтинг исправниги, өскөлөри де келип туратан эмес. Алтай жеринде ады-жолы жарлу жорыкчылар, ученыйлар, бичиичилер, журукчылар көп келип туратан. Олор ончозы бойынын изин арттырган: кезиктерин жакшы керектер эткени учун алтай калык качан да ундыбас. Көп жорыкчылар Алтай жерди сүйүлө, бойынын бастыра жүрүмни ого учурладылар.

Чуйдын трагында, Кадын суунын жарадында, Манжүрек журттын алтыгы жаказында жарлу совет бичиичи Вячеслав Яковлевич Шишковко памятник тургузылган. Анда бичичинин кереес сөстөри бар: «Мен Алтайды тын сүйүп жадым. Сүйүгеним кажы ла жыл тыгып туру. Мени кажы ла часта, кажы ла күнде сүйүндирип, ырыс берип турган бу жерге мен кандый жакшымды жетиргейим не? Поэт болгон болзом, жараш сөстөрлө үлгерлеп мактаар эдим».

Анайда Вячеслав Яковлевич Алтайды сүйүп турганы керегинде 1913 жылда жайгыда жарлу жорыкчы ла ученый Г. Н. Потанинге бичиген. Ол өйдө В. Я. Шишков Чуйдын трагы өдөтөн жерлерде шинжү өткүрер ишти башкарып турган.

1913 жылда 13 июньда В. Я. Шишков база бир таныжына мынайда бичиген: «Кош-Агаш жаар мен экинчи катап барып жадым. Баштапкы катап Бийск—Кош-Агаш—Бийск трактла 15 майдан ала 31 майга жетире жорыктагам. Иш баштан ажыра. Көргөн-укканым сүреен көп, же газетке бичиирге бош өй чек жок. Күрүмнинг ижине көп өй өдөт, көп чыдал чыгат».

Жол өткүрер шинжүни башкарып турган кижини жаңыс ла иш көп болгоны чыладып турган эмес. Анайда ок Чуйдын трагыла Монгол жери жаар барып турган каанның черүлеринин офицерлери жаман кылыктарыла В. Я. Шишковтын алтай улус жагынан амадуларына тын чаптык эткендер. Каанның черүлери коштой турган ороондо олжочыл политика өткүрерге барып турган. Ол политиканы башкаратан жер — Сибирьдин түштүгинде Монгол гранга энг ле жуук орус город — Бийск болгон.

Мында алу ла түк жуучы энг жаан фирмалардын конторалары иштеген. Городто энг бай коjoyымдардын бирүзи Н. Ассанов ол өйдө мынайда бичиген: «Бийск — орус фабриканттар товар-

лар таркадатан ла јөөжөзин тонойтон Монгол јерин экономический бийлейтен ле колдо тудатан шибее-город болуп јат».

Вячеслав Яковлевич Туулу Алтайда јүргени керегинде айдан немелер көп. Мындый кыска статьяда ончозын айдар арга јок. Бис бу статьяда ол өйдө Ондойдо јуртаган, революционный шүүлтелер таркадаачы јакшынак кижии керегинде, ол кижии Чуйдын трагында болгон бир керекти бойынын јажытту ижинде тuzаланганын айдарга турус.

1913 жылда июнь айдын учында Бийск уездтин исправниги Омсктан јакару алган. Анда Новониколаевсктен (эмдиги Новосибирсктен) Монгол јеринде Кобдо город јаар барып јаткан 2700 солдатты курсакла јеткилдезин деп айдылган. Ого үзеери 1700 атты азырайтан сула керек болгон. Кажы ла айда отрядка 20 мун пуд кулур, јарма ла сула керек.

Черү баратан јол, үделейтен, конотон јерлери темдектелген. Је кааннын черүзинин интенданттары Монголия барып јаткан черүни керектү курсакла јеткилдеери јанынан кичеенбеген. Јолой солдаттар алтай улусты тоноп, мал уурдап јиген. Керек де-зе, В. Я. Шишковтын улузынын курсагын тоногон.

Ол керегинде В. Я. Шишков бичиген: «Чуйдын трагыла черү өдүп јат. Мен бого келерге јетире 2400 кижии, батарея, пулеметторлу рота, саперлор, казактар, пехота өткөн. Олор эткен кылыкты кижии кайкаар. Кезик солдаттардын курсагы јакшы, кезиги чек ле торолоп, улусты јыдала коркыдып, курсагын, малын блаап алгылайт. Бистин азык эдип турган койлорыстан эки кучаны апарыптыр. Бу керек мен јок тушта болгон. Солдаттардын кийнинен десятник барган. Десятник койлорды берзин деп некеген. Сойып јип салган болды. Протокол бичиген. Офицер јүгүрип келеле, Чибиттеги писарьды, бистин десятникти кезедип адылган. «Бөрүкти суур!» деп некеп кыйгырган. Десятник куру јанган, койлорды некеп техниктер барган. Полковник олорло эптү-јөптү куучындашкан, је онон писарьга «кер-мар кой уурдаганы керегинде комыдал болзо, сего коомой болор, комыдал болбогожын, тирү артарын, иштеп отураарын» деп айдыптыр.

«Мен бу керекти тегин арттырбазым, Чибит барарым, иле-јартына чыгала, бурулу улусты каруузына тургуссын деп, јаандарга тил јетирерим. Неге јараар неме бу? Алтай улусты јаман көрүп, базынып, аттарын айрыгылайт, койлорын блаап алгылайт, бойлорын албанла кош тартыргылайт. Нени де төлөгилебейт. Бастыра алтайлар кырлар јаар көчкөн. Коркыгылайт. Орус черүнин кылыгы ол. Солдаттын бурузы јок. Ончо керектер учун бийлер бурулу. Интенданттардын јааны јолой курсак белетеп салзын деп, ажындыра јакару бербеген. Офицерлер база уурданган. Учунда полковник эки койды биске ије берди. Байла, база уурынын болор». Анайда В. Я. Шишков бичиген.

Шак бу учуралды революционерлер бойлорынын өткүрип

турган жартамал ижинде тузаландылар. Ондойдо андый жартамал иш өткүрөөчилердин бирүзи Петр Николаевич Елистратов болгон. Ол мылтык жазаачы ус — слесарь кижиге Бийсктин ишмекчилериле, революционерлерле колбулу болгон. Коштой турган волостьтордо, деревнелерде журтаган улусла, ол тоодо алтайларла таныш болуп, тил алышкан.

Ондойдо журтаган улус Петр Николаевичти иштегкей, нени ле эдип билер ус, бичикчи, жалакай, ак сагышту кижиге деп билетен. Улуска болужарга кичеенетен, андайтан мылтык-жепсел жазап бер деп сураган кижиге мойнобойтон. Улус онон жөп суруга көп келетен. П. Н. Елистратов айтканын анчада ла алтай улус ажарып угала, коштой жаткандарына төкпөй-чачпай жетиретен.

Жокту ус кижиге болгон Тетерников Иван Иванович 1913 жылда Монгол жери жаар черү өдөрдө болгон учуралла колбой айтты: «Мен Петр Николаевичке офицер солдатты сокконы керегинде куучындагам. Елистратов менин куучынымды угала, «Сен не деп сананып турун? Ишкүчиле жаткан кижини кинчектейтен кааннын законы жакшы ба, жок по? — деди. Мен сеге ле айдайын, көрөринг — бир өйдө ишмекчи класс государствоны башкараар» деген. Мениле ол төрт час куучындашкан, революция керегинде куучындап берген. Онон озо мен андый немени качанда укпагам. Айлыма жанып келеле, революция бололо, каанды антарып салат эмеш пе? — деп, узак сананып отургам. Петр Николаевичке бүтпес арга жок, ол бичикчи, көп немени билер, терен көгүстү, ойгор шүүлтөлү кижиге. Тегин жерге калырабас эмей».

Айдарда, сананганы жолду болды. Революциянын пропагандазы ажыра билип айтканы чын болгонын жокту Тетерников айы көрди.

1917 жылда февраль айда революция көдүргөн ишмекчилер ле крестьяндар Россияда калганчы каан болгон II Николайды антарып салгандар.

Ондойдо журтаган ол ок Тетерников эске алынат: «Петроградта революция керегинде баштапкы жетирү келерде ле улус коштой айылдаштарына «каанды антарган дежет: чын ба, жок по?» — деп, жүгүрүже бергендер. А Петр Николаевич Елистратов почтанын туразына келеле, эжиктин үстине кадап салган кааннын гербин кодоруп, «болор, Николаша, каандаш жеткен» деп айдала, туура чачып ийген. Улус Елистратов жаар көрүп, бажын жайкап, кайкап турдылар. Анайда Ондойдо бастыра учреждениелерде каан жагынын гербтерин, кааннын сүрин жоголтып салгандар».

Большевиктер Апрель айдагы партийный конференциянын ла партиянын алтынчы съездинин жөптөрүн бүдүрүп, социалистический революциянын жөнүзи учун ишмекчилердин ле крестьяндардын тартыжузын баштай бердилер.

Оңдойдо Совет жаңды тургузары ла тыңыдары учун тарты-жуда П. Н. Елистратов эрчимдү турушкан.

Je баштапкы Советтер Алтай јеринде, бастыра Сибирьде чилеп ок, узак турбаган. 1918 јылда май айда контрреволюция ла өскө ороондордын интервенттери гражданский јуу баштадылар. Туулу Алтайда Кара-Корумнын управазы Совет башкарунын органы болгон адын туура таштайла, контрреволюция јаар көчө берген. Кош-Агашта Совет жаңды капитан Сатунин түймеен көдүреле антарган. Бу калјуурган өштү монгол экспедициянын акча-јөөжөзин тонойло, оныла карательдердин отрядын јалдап јууп алган. Кош-Агаштаг Улалуга јетире келген јолдо канду ис арттырды. Бастыра јурттарда Сатуниннинг отряды Советтерди јоголткон, Совет жаң учун турушкан улусты чыбыктаган, түрме-леген, адып, бууп өлтүрген.

Петр Николаевич Елистратовты Сатунин өскө көп улусла кожо арестовать эделе, Бийск јаар айдай берген. Анда П. Н. Елистратов Кызыл Черү ле партизандар келерге јетире түрмеде отурган. Революциянын пропагандизи ле Совет жаң учун тарты-жаачы түрмеден тын оору чыгала, удабай өлүп калды.

Je П. Н. Елистратов тартышкан Улу Октябрьдын кереги јенип чыкты. Онын ат-нерезин улус үргүлјиге ундыбас. Каан жагына, буржуазияга удурлажа, Улу Октябрьдын кереги учун тартышкан улусты жаңыртулар башталган бүгүнги революционный өйдө бис аңылу темдектеп, эске алынып јадыс.

С. Я. ПАХАЕВ,
исторический наукалардын кандидады

ИСТОРИЧЕСКИЙ УЧУРЛУ БУРЫЛТА

1987 жылдын 8 декабри. Бу күн кижиликтин жуу-чактын кийниндеги историязына аңылу жолдыкла бичилер. Ол күнде М. С. Горбачев ло Р. Рейган орто ло кичинек жуугына учар ракеталарды жоголторы жанынан жөптөжүге кол салгандар. Анайда эки улу ороон бир үүрлик ядерный жуу-јепселди жоголторы жанынан баштапкы катап жөптөжү тургузып, ядерный көмзөни жоголторы аайынча жолдо баштапкы алтам эткендер.

Бу жөптөжү — узак жылдарга, кезикте дезе чек туйукталып туратан айалгада өткөн эрмек-куучындардын учы-түби болгон. Эң ле озо ол Совет Союзтын амыр-энчү коштой журтаары, өмөлжөри ле ядерный жуу-чакты болдыртпай токтодоры, тыш жанында политиканы жаңы көрүм-шүүлтеле өткүрери жанынан чылазыны жок өткүрип турган тартыжузынын шылтузы болуп јат. Је мында керекти чыныктап көрөли. Советтердин газет-журналдары США-нын эмдиги президенти Р. Рейганды коммунизмге удурлаштыра, Гренаданы, Никарагуаны, Ливияны, Анголаны, өскө дө государстволорды туй базарга, жуу-јепселди көптөдөргө јүткип турган империалистический калју амадузы учун жаңыс катап критикалаган эмес. Рейганнын жаңга турганынан ала жуу-јепселди көптөдөри учун Американын бюджетинен чыгарган акча-јөөжөзи эки триллион доллардан ашкан. Мынан да ары США-нын башкартузы каршулу политика өткүрип, тескери кылык кылынза, критика токтобос. Је чын керекти чынынча айдар керек. Рейган, орто ло жуук ыраагына учар ракеталарды жоголторы керегинде жөптөжүге кол салып, бойынын антикоммунистический көрүм-шүүлтези ажыра алтаган, бойынын жанында турган ийделү колтыкчыларынын кедерлежин туура јайладып, ядерный жуу-јеткердин бастыра текши чочыдузын чын-чике ондоп, канча да кирези уур-күч болзо, бу ла жуукта не ле деп јамандап туратан ороондо јаан учурлу жаңы жөптөжү тургузарга удура алтам эткен. США-нын 40-чи президентинин мындый алтамы бийик бааланып турганы јарт.

СССР-дин ле США-нын башкараачыларынын 1985 ј. Рейкъявиктеги туштажузынын кийнинде гран ары жанындагы буржуазный ороондордын корреспонденттери бийиктей тургандардын эрмек-куучындары үзүлип калды деп маказырап бичигилеген. Је јаан удабай, М. С. Горбачевтын пресс-конференциязы-

нын кийнинде, түзедүлөр эдерге келишкен. КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы СОИ жанынан Рейганнын бускалан көрүм-шүүлтезинен улам кандый бир чокым жөптөжү тургузарга келишпеген де болзо, же ол ок өйдө бу эрмек-куучындардын тузазын темдектеп, келер өйдө жаан учурлузына аяру эткен. Кыскарта айтса, Рейкъявик 8 декабрьда кол салган жөптөжүгө жол ачкан.

Бу калганчы жорыкташка ла онын итогторына американдардын жылбүзи сүреен тын болгон. Ол керекти жарлап көргүзгө 6 муннан ажыра америкаан ла өскө ороондордын корреспонденттери жуулган. Олордын 90-нон ажыразы совет газеттердин ле журналдардын корреспонденттери, радио ло телевидениенин комментаторлоры ла технический ишчилери, кинонын операторлоры, фотожурналисттер. Туштажулардын күндеринде совет ле америкаан журналисттер Г. Герасимов ло Фицуотер туштажулар өткүрип, эки башкараачынын ортодогы туштажуда не болуп турганын куучындап, бойлорынын ороондорынын политиказы керегинде сурактарга каруулар берип турган.

М. С. Горбачев ло оныла кожо жүргендер ИЛ-52 М самолет ло Вашингтоннын түштүк жанында ВВС-тин Эндрюстеги базазына келгенин телевизорлор бастыра ороонго көргүскен. Американдарга ууландыра айткан уткуул сөстөр, амыр-энчү ле жакшы жүрүм күүнзегени, Совет Союз ороондор ло албатылар ортодо жакшы колбуларлу болор күүндү деген угузуны калык-жон жардулу уткыган. Бийик айылчынын келгени ле онын угузузы США-нын телевидениези ажыра катап-катап көргүзилген.

Американын амыр-энчү сүүген калык-жоны айылчы келер алдында жакшынак айалга төзөөргө ас эмес ийде-күчтерин салгандар. Американын ветерандары — 1945 жылдын апрелинде Эльбадагы совет жуучылдарла тушташкандар, бистин жаныстан ол сууга эн озо жеткендердин бир бөлүгин бойлорына кычыргандар. Ветерандар бирлик күүн-санаала СССР ла США ортодо ончо бөлүктөрдө жуу-жепселди эдерин шингдееринен ала космический телкемди шинжүлеерине жетире колбу тургузары жанынан баштапкайды жөмөп тургандарын угускандар.

— Бис, Эльбада тушташкан ветерандар, СССР ла США бойбойлорыла өмөлөжип тура, кандый ла өштүни — Гитлердин Германиязын да болзын эмезе ядерный жуу-жепсел де болзын — женип чыгар аргалу — деп, Американын бир бөлүк ветерандарынын башкараачызы Билл Робертсон угускан.

Конгресстин члендери болуп турган үй улусла « Бийиктей жерлерде үй улустын тузалу туштажузы » деген телекейлик организациязынын чыгартулу улузы тушташкан, олордын ортодо Грециянын премьер-министринин үйи Маргарита Папандрэу болгон. Вашингтоннын кафедральный соборында (мүргүүлдү жерде) антивоенный организациялар митинг ле концерт өткүр-

гендер. Совет ле Америка јанынан мўргўўл јангын башкаргандар кудайзактардын кўдўринилў јанжыгузын јандагандар, олардын ортодо митрополит Филарет ле митрополит Давид болгондор. США-нын тўс городында баштапкы катап «Амыр-энчў-нинг куштары» (ФРГ) деп организациянын баштапкайыла амыр-энчў учун балдардын телекейлик конференциязы ўткўн: анда јўзўн-башка ороондордон 50 бала турушкан. 5 декабрьда Ак Туранын одожында Лафайет паркта РСД ла РМД јўптўжўге кол саларын јўмўгўн кўп улусту митинг ўткўн. Оратор куучындаган, балдар ла јаан улус амыр-энчўнинг кожондорын кожондогон, анда турушкандардын ўстине антивоенный транспаранттар кўдўрилген. Митинг божогон согында демонстранттар СССР-динг посольствозы јаар ууланып, кол-колдорынан тудужып, бистинг ороондордын јуук колбуларын керелеген кўр кеберлў кееркемел эткен.

Јўзўн-башка укту бир бўлўк балдар колдорына чечектер тудунганча совет посольствого келерде, ололо бистинг каруулу дипломат ишчи тушташкан. Ол балдарды тату аламала кўндў-алеген, олардын совет башкараачыла туштажар кўўнин уккан. Бу ла ўйдў мындый ок амадула Ак Тура јаар уулангандарла эби јок неме болды: оларды јангыс ла паратадан кийдирбеген эмес, је чечектерин де алардан мойногон. Балдар чечектерди каруулдын кыбынын јанына салып койордо, кезек ўйдинг бажында дворник келеле, оларды чўп салар кайырчак јаар чачып ийген. Учы-учында Ак Туранын чыгартулу кижизине бурулу сўзин айдарга келишкен.

КПСС-тинг Тўс Комитединин Генеральный качызынын оқылу туштажузы, госуларствонын башкараачызына учурлай тургускан протокол аайынча, 8 декабрьда эртен тура ўткўн. Туштажунын кийнинде Р. Рейган бойынын айылчызын «Тегерик кабинетке» кычырган, эрмек-куучын башталган. Энгирде — Ак Турада М. С. Горбачевко учурлалган кўндў-кўрее. Анда турушкандар 1958 јылда Москвада ўткўн П. И. Чайковскийдин адыла адалган Телекейлик конкурстын јенўчили Ван Клиберннинг ойынын сўрекей јилбиркеп ле јарадып уккандар. 53 јашту Ван Клиберн бойынын ойногон кўўзине орустап «Подмосковные вечера» деп кожонды кожондогоны ончо улустын јўректерине терен табарды.

Шак ла бу кўнде бастыра телекейдинг ајарузында турган керек — Ак Туранын «Кўнбадыш залында» орто ло кичинек јуугына учар ракеталарды јоголторы керегинде јўптўжўге кол салары ўткўн. Бу керек телевидение ажыра бастыра телекейге кўргўзилген.

Андый керек мынын алдында качан да болбогон. СССР ле США удурате-дире тургускан јуу-јепселдинг кемин чик-јок астадарга јўптўжип алгандар. Совет Союз Кўнбадышта СС-20,

СС-12, ле СС-23 деп жарлалган ракеталарды, США десе «Першинг-2», анайда ок Великобританиянын, ФРГ-нын, Италиянын, Бельгиянын ла Голландиянын јерлеринде тургузылган ла эм тургуза тургузылбаган канатту ракеталарды јоголторго молјонгондор. Совет Союз јанынан тургузылган ла тургузылбаган 826 РСД јоголтылар, ол тоодо тургузылгандарынан 470 ракета. США јанынан келиштире 689 ла 429. Анайда ок Совет јанынан 926 ла Америка јанынан 170 РМК јоголтылып јат. Анайда ок ядерный сүүри баштар јоголтылар, айла олардын јоголтылып јаткан тоозы СССР-да США-дагызынан 4 катапка көп. Је бу тоолордон бистин шорлонып турганысты бедреерге де кереги јок: мында куучын ийде-күчтин тоозы эмес, јилбүүлөрдүн кеми керегинде өдүп јат.

«Бис исторический учурлу алтам эттис» — деп, јөптөжүгө кол салган соңында Р. Рейган угусты.

«Орто ло кичинек јуугына учар совет ле американ ракеталарды бүткүлинче јоголторы јанынан тургускан јөптөжү албаты-калыктын јуу-чак јогынан јуртаар деген үргүлји амадузынын јолында исторический учурлу керек болорынан мен алаңдыбай турум» — деп, М. С. Горбачев аңылап темдектеди.

Тузалу чоком шинжү тургузары темдектелген. Темдектезе, СССР-да ла США-да ракеталарды ла оларды божодотон јазалдарды јоголтор аңылу јерлер чыгарылар. Ракеталарды эмесе јара аттырып ийер, эмесе ракетаны кондырган јазалдын двигателин иштеделе өртөп ийер; эмесе ракеталарды аңылу райондор јаар божодып јоголтор. Божодоочы јазалдарды металлолом эдер эмесе амыр керекке өскөртө жазаар. Орто јуугына учар ракеталарды үч јылдын туркунына, кичинек јуугына учуртарын јөптөжү ийде алынганынын бүдүн јарым јыл кийнинде јоголтор. Ракеталарды эки јандай инспекторлордын шинжүзинин көзинче јоголтор. Шинжү 13 јылдын туркунына өдөр. СССР бу өйгө США-нын јеринде ле Күнбадыш Европанын ороондорында 240 шинжү өткүрер аргалу; США десе СССР-дин, ЧССР-дин ле ГДР-дин јерлеринде 400-ке јуукты өткүрер. Историяда баштапкы катап Советский Союз ла США-нын бой-бойларынын јерлеринде инспекторлу болор, олар ракеталардын учуп чыгарчыкпазын, анайда ок божодоочы јазалдарды эдип чыгарбазын шинжүде тудар.

Эмди, качан јөптөжүгө кол салынып каларда, јолду сурак тургузылат: оны сенат ратифицировать эдер бе, јок по? Мынын алдында ОСВ-2 јөптөжүни США-нын конгрезинин эн бийик палатазы јөптөбөгөни ундылбаган эмей. Сенаторлор эмди канайда јүзүн-јүүрленер эмеш?

Мында көп шүүнер неме јок. Сенатта 100 кижини, эмди олардын 54-ти демократтар, 46-зы республиканецтер. Договорды ратифицировать эдип јарадарга сенаторлордын үч үлүзинин эки

үлүзи, ол эмезе 67 кижинин берер керек. Же оны жаратпай жектеерине 34 ле үн жеткил. Шак ла бу айалганы жөптөжүгө удурлашкандар тузалана күүндүлөр.

Президенттин жерине республиканский партиядан көстөлгөдий алты кижинин экүзи ле (вице-президент Буш ла сенатта республиканецтердин башкараачызы Доул) жөптөжүни жарадар күүндерин айткандар. Арткандары чек кайра тепкен.

Ненин учун дезе, олардын шүүлтезиле, эн ле тын коркыдулу ийде — США-нын ядерный көмзөзи уядай бергедий. Ненин учун дезе, жөптөжү США-нын НАТО-дагы бийиктеген учурын жабыздар, бу биригүгө кирип турган кезик ороондорды ядерный жуу-жепселди жоголторына экелерден айабас. Ненин учун дезе, олардын көрүжиле, Совет Союз тегин жуу-жепселле США-ны коркышту тын акалап турган эмтир. Договорды жөптөөр тушта, олардын шүүлтезиле, Совет Союзка мындый кату некелтелер эдер керек болгон: ол жагыс жандай тегин жуу-жепселди ле жуу-жепселдү ийде-күчтерин астадып, еврейлерге өскө жер жаар жайым жүре берер (эмигрировать эдер) жан берзин, национальный жайымдаачы тартыжуны жөмөйтөнин токтотсын ла өскөзи де. Генерал Хайг республиканский партиядан жаан тоомжыда, азыйда президент болгон Никсонго, госкачы болгон Киссинджерге тайанып туру. Же онызы өйинен өткөн ажыныш болгон. Чын, Никсон ло Киссинджердин ичине жөптөжү жарабай жат, ненин учун дезе олар бу жөптөжүнүн учы-түбинде НАТО-до США-нын башкараачы учуры уядай бергедий, ядерный жуу-жепселди жоголторго тургандардын ийдези тыгый берер дежет.

Сырагай ла калжу организациялар договорго удурлажа коркышту казырланган пропаганда баштагылап, президенттин бойын да бурулап, Ак туранын ээзин Кремль «жүүлтип» койгон деп айдар күүндүлөр.

Же президент оларго тургуза ла удур согулта эдип, жуучакты болдыртпай токтодор аргалар бар, андый болордо, бис амыр-энчүгө ончо жанынан албаданар учурлубыс деп айдат.

Анчада ла неоконсерваторлор калаптанып чыккан. Ультранын ортозынан бир кезеги телевидение ажыра куучындап, президенттин бойын аккара жоктон жабарлап баштагандар. Олардын айдыжыла болзо, Р. Рейган «совет пропагандага тузалу жемит боло берген». Консерваторлор жагы организация төзөп, оны жөптөжүни ратифицировать эдерине удурлаштыра ууландырган. Бу кара амадуга олар Вашингтонго өнөтийин экелип алган сионисттерди ле душмандарды тартып алгандар.

Же андый да болзо, көп жарымдай американдар жөптөжү жарадылар деп бүдүп жадылар. Жөптөжү учун тургандар демократ-сенаторлорго иженип жадылар (олордон эки-үч ле кижини удур болордон айабас). Ол дезе ас ла салза бастыра үндердин 50 проценти болор. Арткан 17 проценти республиканецтерден

аларында күч неме јок. Шак ла бу айалганы ајаруга алып, Рейганга јөптөжүни јарадып аларына иженип туругар ба деп сурак берерде, ол аланзу јоктон: «Менин ижемјим бүдер деп маргы-жарга белен» деп чике айткан.

США-да эл-јон ортодо сурактар өткүрерде, јөптөжү учун күүндерин американдардын 80% айдышкан, јүк ле 8% удуга болгон.

Је андый да болзо, јөптөжүни сенатта көрөр лө јарадар тушта курч сурактар көп болгодый аайлу. Јүзүн-башка биригүлер јөптөжүге кандый ла «түзедүлер», «кожулталар», «некелтелер» эдерге ченежерден маат јок.

Эм тургуза мындый пландар тургузылып јат: сенаттын комиссиязы јөптөжү аайынча суракты январь ортозында ба, онын экинчи жарымында ба угар. Анда госкачы Дж. Шульцтин ле коруланарынын министри Вр. Карлуччинин, анайда ок өскө 400 кижинин јетирүлери угулар. Бу ок өйдө Күнбадышевропейский парламенттерле консультациялар өткүрилер. Мыныла коштой јөптөжүни јуу-јепселдү ийде-күчтердин ле кайу өткүрер комитеттерде шүүжер.

М. С. Горбачев јөптөжүге кол салган кийнинде Ак турада айткан куучыныла једип алган једим — јүк ле башталгазы деп темдектеген. Онон ары ичкери табару эдер бастыра јуу-јепселди астадып јоголтор задача туруп јат. Эмдиги тургузылган јөптөжү аайынча бастыра ядерный јуу-јепселдин јүк ле 4 проценти јоголтылар.

Эки орооннын башкараачылары Рейкъявиктеги туштажуга табару эдер стратегический јуу-јепселдин 50 проценти астадары керектү деп түп шүүлте эткендер. Је Р. Рейганнын СОИ-ге јайылган амадузынан улам бу јанынан кандый бир јөптөжү тургузылбады.

М. С. Горбачев ло Р. Рейганнын Вашингтондогы туштажузы өдөр тушта Совет Союзтын ла США-нын делегацияларынын Женевада эрмек-куучын өткүрер инструкция јөптөлгөн. Олор 1988 јылдын ортозында США-нын президенти Москвага келер тушта кол салгадый јөптөжү белетеп алар учурлу.

Телекей үстинде эн ле күчтү эки орооннын башкараачыларынын декабрьдагы туштажузы јуу-јепселди јоголторы јанынан суракты аайлаарында исторический учурлу бурылта болгоны эмди јарттан јарт боло берди.

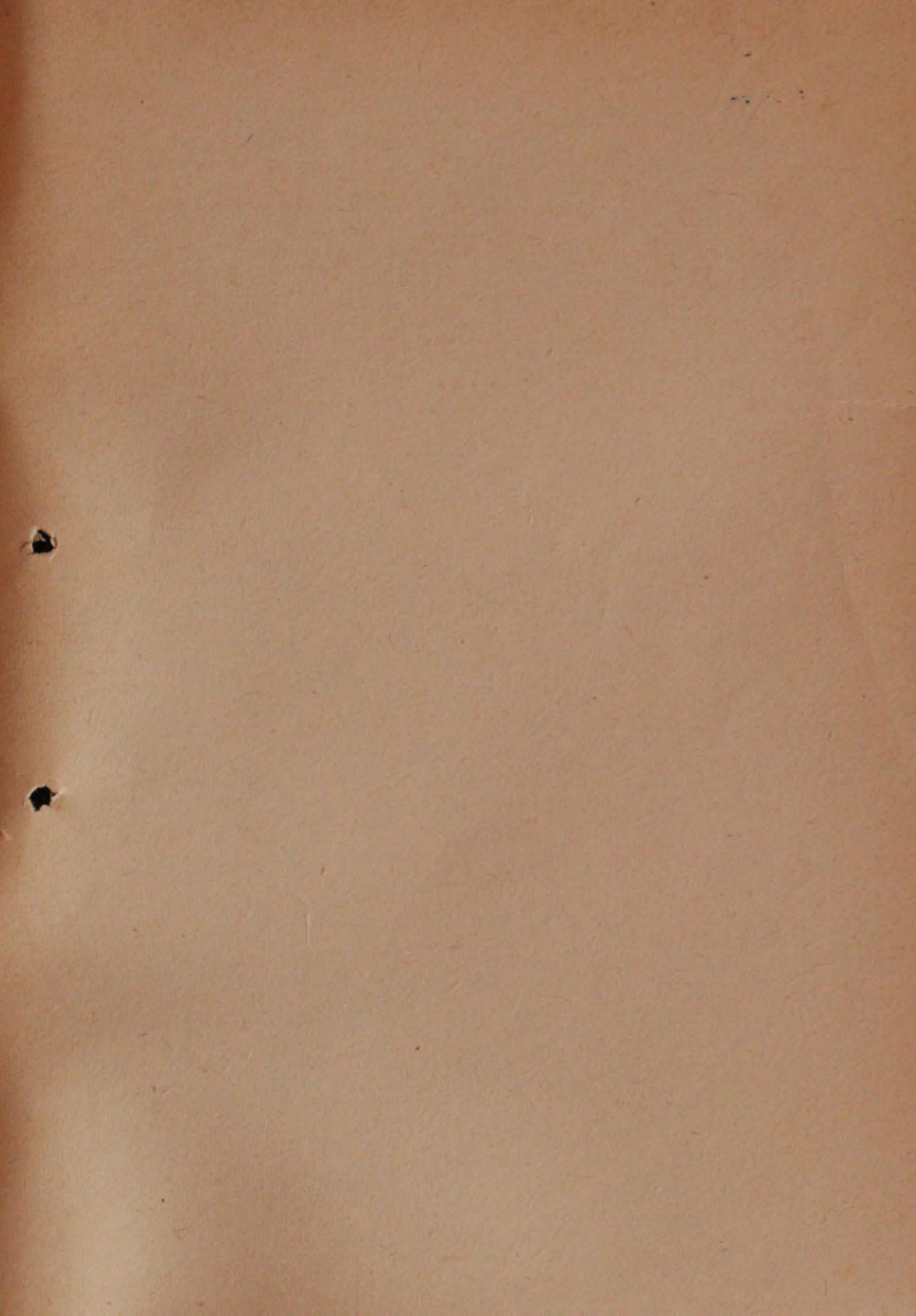
Д. АЛЕКСЕЕВ

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 25. 02. 88 г. АН 13056. Формат 60x84
1/16. Усл. п. л. 2,09. Уч.-изд. л. 1,95. Тираж 300 экз.
Заказ 694. Цена 5 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного изда-
тельства, 659700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36.
Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 35.

5 акча